

THE IMPORTANCE OF HISTORICAL CONSCIOUSNESS IN THE DEVELOPMENT OF THE HISTORICAL MEMORY OF YOUNG PEOPLE

Abdulleva Arofatxon Abduvaxobovna

Intern-researcher of Andijan State University

Annotation: This article addresses the issues of reconciling human and social interests in ensuring the spiritual and moral development of society. It is a proposal to study the historical and social consciousness of the younger generation from a socio-philosophical point of view, to identify the factors influencing this area in the context of building civil society in Uzbekistan, and to develop the historical memory and historical consciousness of our youth.

Keywords: Historical memory, development, morality, society, interests, customs, education, historical consciousness, independence, spiritual and cultural heritage.

ЁШЛАРНИНГ ТАРИХИЙ ХОТИРАСИНИ МУСТАХКАМЛАШДА ТАРИХИЙ ОНГНИНГ АҲАМИЯТИ

Абдуллева Арофатхон Абдувахобовна

Андижон давлат университети стажёр-тадқиқотчиси

*«Биз ёшларимизни тарихдан сабоқ олиш,
хулоса чиқаришга ургатишимиз, уларни
тарих илми, тарихий тафаккур билан
куроллантиришимиз зарур».*

Ш.М.Мурзиев

Аннотация. Ушбу мақолада жамиятнинг маънавий-ахлоқий тараққиётини таъминлашда инсон ва ижтимоий манфаатларни уйғунлаштириш масалалари очиб берилган. Ёш авлод тарихий онгини ижтимоий фалсафий жиҳатдан тадқиқ қилиш, Ўзбекистонда фуқаролик жамияти қуриш шароитида мазкур соҳага таъсир кўрсатувчи омилларни аниқлаш ҳамда мамлакатимиз ёшларининг тарихий хотираси ва тарихий онгини ривожлантиришга қаратилган таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқишдан иборатдир.

Калит сўзлар: тарихий хотира, тараққиёт, ахлоқ, жамият, манфаат, урф-одатлар, тарбия, тарихий онг, мустақиллик, маънавий-маданий мерос.

Жаҳон ижтимоий тараққиётининг бугунги босқичида тарихни, ўтмишда юз берган воқеа-ходисаларни билиш, англаш, уларга ҳолисона баҳо бериш муаммоси доим долзарб бўлиб келган. Айниқса, бугунги кунда, улкан ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ўзгаришлар юз бераётган глобаллашув жараёнлари авж олаётган бир даврда, тарихни англаш, жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрнини аниқлаб олиш кўпгина халқлар учун ўта муҳим аҳамият касб этмоқда. Шу нуқтаи назардан ҳаётнинг инсоният олдида қўяётган кескин саволларга жавобни инсон жамиятлар тарихи, ўтмишдан излаши бежиз эмас. Мазкур воқеа-ходисаларга баҳо бериш бизга бугунги кун муаммолари хусусида тўғри фикр юритиш, уларга объектив ёндашиш, келажакда ўтмиш хатоларини такрорланмасликка ёрдам беради.

Дунё илм-фанида тарихий хотирани моҳияти ва табиатини, унинг глобал хусусиятга эга бўлган ўзгариш жараёнларини ўрганиш бўйича кенг қамровли илмий-назарий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Хусусан, анъаналарни сақлаб қолиш, уларни келажак авлодга етказиш йўллари ва авлодлар давомийлигини таъминлаш, тарихий онгни шакллантиришнинг фундаментал асосларини ишлаб чиқиш, тарихий хотирани тиклаш масалалари илмий муассасаларнинг асосий тадқиқот йўналишига айланди. Зеро, бугунги глобаллашув жараёнида бу воқеалар ўтмишда юз берган, яъни кекса авлод бошидан кечирган ходисалардан тубдан фарқ қилиб, ёш авлодни тарихга мурожаат қилишга, таққослашга, ундан қандайдир хулосалар чиқаришга, сабоқлар олишга ундайди. Чунки, ижтимоий ривожланишнинг ҳозирги босқичида ёшлар тарихий онгида янги инновацияларга асосланган келажакни яратиш илмий-назарий аҳамият касб этади.

Мамлакатимизда юз бераётган улкан ўзгаришлар, кенг қамровли ислохотлар ижтимоий ва сиёсий ҳаётнинг турли хил жабҳаларига нисбатан янги ёндашувлар ишлаб чиқишни талаб этмоқда. Мазкур ислохотларни миллий ғояга асосланган маънавият, миллий ўзлиқни англаш, ватанпарвар-лик ҳис-туйғуларисиз тасаввур этиш мумкин эмас. “Инсон, миллат ва халқ тарихий хотира туйғуси билан барҳаётдир. Хотира - кечаги ўтмишни, аجدодлар ўғитини, миллий меросимизни англашиб турувчи - муқаддас китоб зарварақларидек ҳаётимизни ёритиб туради”.¹

Шунинг учун ҳам аҳолининг, айниқса, ёшларнинг тарихий онгини шакллантириш ва юксалтириш, халқимиз тарихий хотирасини тиклаш масаласи объектив зарурият бўлиб қолмоқда. Чунки, бу келажак бунёдкорлари бўлмиш ёш авлодга ўз илдизларини теран англаш, халқимизнинг серкирра тарихини, ўтмишини билиш имконини беради.

Маълумки, тарихий хотира бир вақтнинг ўзида ҳам фалсафий, ҳам тарихий категория ҳисобланади ва чуқур назарий ва методологик ёндашувни тақозо этади. Тарихий хотира ўз тузилишига кўра мураккаб ҳодиса бўлиб, унинг бир неча асосий қисмларини кўрсатиб ўтиш мумкин. Мазкур қисмлар тарихий ҳақиқатни англаш шакллари, таъсир кўрсатиш вақти, муайян тарихий даврлар ва тамаддунларга муносабатига кўра бир-биридан фарқ қилади. Бироқ, фанда қабул қилинган ёндашувга кўра тарихий хотирани кундалик ва илмий-назарий даражада кўриб чиқиш мумкин. Бу шакллар тарихий борлиқда табиий ва объектив равишда юзага келган ва ўзаро боғлиқдирлар.

Бугунги кунда рўй бераётган воқеа-ҳодисаларни тушуниш, уларга баҳо бериш учун инсон тарихни билиши, англаши лозимки, бу унга борлиқни тўғри англаш ва уни ўзгартириш учун аجدодлар яратган тажрибага, ўтмиш пойдеворига таяниш имконини беради.

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 4 апрельдаги ПҚ-2865-сон «Хотира ва кадрлаш кунига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш чора-тадбирлари тўғрисида» Қарори // [Электрон ресурс]: <http://www.lex.uz/acts/3150991>.

Замонавий шахс ўзининг тарихий воқеаларга боғлиқ эканлигини, ўз мамлакатига, бутун дунёда рўй бераётган воқеаларга бевосита дахлдорлигини бугун ҳар қачонгидан ҳам кучлироқ ҳис этмоқда, десак муболаға бўлмайди.

Бундан ташқари тарихни билишнинг аҳамияти жамият ва инсон онгида рўй бераётган катта ўзгаришлар даврида янада ошади. Хусусан, бугунги кунда айнан шундай вазиятни кузатиш мумкин ва тарихни, ўтмишни англаш жамиятнинг янги босқичга кўтарилиши, моддий ва маънавий маданиятларнинг тубдан ўзгариши учун асос бўлади.

Тарихий онг ва тарихни англаш ўртасидаги боғлиқлик ўғрисида гапирар эканмиз, шуни таъкидлаш лозимки, тарихий онг тарихий билишнинг асосий функцияларидан биридир. Тарихий онг ва тарихий хотирага нисбатан инсондаги зарурат инсоният жамияти ривожланишнинг илк босқичларидаёқ англаб етилган, масалан, ўтмиш воқеаларига, тарихга ҳурмат ҳиссини биз турли халқларнинг қадимги эпос, дostonлари, афсона ва ривоятларидаёқ кўришимиз мумкин. Инсон ўз ақлий фаолияти туфайли, тарихий хотира ёрдамида ўзини англаши ва тарихий онги шаклланиши аниқланди.

Тарихий хотиранинг таркибий қисмларини ўрганишга келганда, бу ўринда халқлар, миллатлар, давлатлар тарихининг энг муҳим саналари, воқеалари, буюк тарихий шахсларни олиш мумкин. Айни пайтда тарихий хотиранингсалмоқдор қисмларидан бири сифатида халқлар маданиятини ҳам олиш мумкинки, унга анъаналар, ўзига хос яшаш тарзи, ахлоқий қонун-қоидалар, урф-одатлар, маънавий қадриятлар, илмий, адабий, маданий соҳаларда эришилган ютуқлар киради.

Тарихий хотиранинг асосий унсурлари: этно тарихий хотира; ижтимоий хотира; сиёсий хотира; соціо маданий хотира; конфессионал (диний) хотира: ўзга халқлар, давлатлар билан алоқага киришиш шакллари, усулларини бирлаштирувчи хотира, миллатлараро мулоқо хотираси.

Ижтимоий ҳаётнинг субъекти бўлмиш ёшлар қатламининг ўзига хос белгилари хусусида фақат шуни айтиш мумкинки, уларга ҳаракатчанлик, фаоллик, янгиликка интилиш хос, бироқ, айни вақтда улар ижтимоийлашув (социализация) жараёнига кўпроқ боғлиқдирлар. Қайд этиш лозимки, ёшлар ижтимоий гуруҳ сифатида келажакка интиладилар. Ёшлар ҳозирда рўй бераётган ва ўтмишда юз берган воқеаларга айнан келажак нуқтаи назаридан баҳо беришади. Айрим тадқиқотчилар фикрича, «жамият келажagini ёшлар билан боғлар эканмиз, шуни айтиш мумкинки, келажак ҳар бир жамиятда аллақачон бор ва у болалар ҳамда ёш авлод кўринишида мавжуддир, яъни айнан ўсиб келаятган авлодда келажак бугунги кунда мавжуд ва сўнгга у келажакка айланади»².

Жаҳон ҳамжамиятида глобаллашув ва катта ўзгаришлар юз бераётган даврда жамият ривожланишининг асосий бўғинини ёшлар ташкил этади ва уларнинг маънавий қизиқишлари ва интилишлари ижтимоий йўналишга эга.

Ёш авлод шаклланишида мактаб даври катта аҳамиятга эга, зеро айнан шу даврда унинг маънавий дунёси, дунёқараши ва онги шаклланади. Шахс онгининг муҳим қисми – бу тарихий онгдир ва у Ватан тарихини дунё тамаддуни контекстида ўрганиш ҳамда тарих ёрдамида тарбия қилиш орқали шаклланади. Тарихий хотира – инсон онгида тарих хусусиятларининг ўзига хос қадриятлар тизими билан акс этишидир ва бунда у инсон ўзлигини англашининг ажралмас қисми сифатида ижтимоий-сиёсий муносабатларда бошқарувчи, тартибга солиб турувчи вазифасини бажаради. Ёш авлод тарихий хотира шакллантирувчи замонавий манбалар сифатида таълим тизими, оммавий ахборот воситалари, Интернет, мемуарлар, бадиий-тарихий адабиётлар, тарихчи олимларнинг илмий асарлари, халқ оғзаки ижоди, диний қарашлар, санъат асарлари, театрлар ва музейларни кўрсатиб ўтиш мумкин.

Тарихни билиш ҳар бир ёш авлод вакилига ўз халқи, миллати, мамлакати босиб ўтган тарихий йўлни, унинг жаҳон тамаддунида тутган ўрни ва мақомини билишга имкон беради. Тарихий билимлар ва тасаввурлар орқали ёш авлодда ўз Ватани тарихига бўлган қизиқиш ортади, унинг оғир дамларига ҳамдард бўлиш ёки муваффақиятларидан гурурланиш, миллат раҳнамолари ҳатти- ҳаракатларидан қониқиш ёки норози бўлиш ҳисси пайдо бўлади, яъни бунда

2 Бааль Н.Б. Молодежь как социальная группа // Перспективы науки. 2010. №10 (12). С.36

Тарихнинг қадрият сифатидаги белгиси намоён бўлади. Натижада тарихий онгнинг ажралмас қисми бўлмиш тарихий хотира шаклланадики, унингсиз инсон руҳий-маънавий дунёсини ёхуд амалий фаолиятини тасаввур этиш мумкин эмас. Ёш авлод тарихий хотира шаклланишининг ўзига хосликларини аниқлаб, ҳозирги даврда бу жараёнга таъсир этувчи омилларни таҳлил этиб, биз ёшлар тарихий онгини шакллантириш жараёнини таълим ва тарбия тизими орқали тизимли ва муваффақиятли бошқариш модели ишлаб чиқилди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 4 апрельдаги ПҚ-2865-сон «Хотира ва кадрлаш кунига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш чора-тадбирлари тўғрисида» Қарори // [Электрон ресурс]: <http://www.lex.uz/acts/3150991>.
2. Бааль Н.Б. Молодежь как социальная группа // Перспективы науки. 2010. №10 (12). С.36